

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра адміністративного, фінансового та інформаційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Правові засади банківського регулювання та нагляду в Україні

Студентки 2 курсу, 4мз групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації «Фінансове право»

Пазіч Вікторії Анатоліївни

Науковий керівник
к.ю.н., доцент

Запотоцька Олена Василівна

Гарант освітньої програми
к.ю.н., професор

Ніколаєва Людмила
Вікторівна

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ	
1.1. Сутність поняття «банківське регулювання».....	6
1.2. Відмежування банківського регулювання від нагляду.....	11
РОЗДІЛ 2. ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ	
2.1. Банківський нагляд як моніторинг ризиків.....	19
2.2. Форми банківського регулювання та нагляду.....	27
2.3. Окремі проблеми ефективності банківського регулювання та нагляду.....	38
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодення банківської сфери України є досить загрозливим та нестабільним. Тому такої ваги набувають питання контролю та нагляду, що їх здійснює держава.

Наглядова та регуляторна діяльність здійснюється Національним банком України на підставі двох законів «Про банки і банківську діяльність» та «Про Національний банк України», а також на підставі численних нормативних актів, що видаються Національним банком України у межах його повноважень.

У ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» подано визначення понять банківського регулювання та нагляду. Банківське регулювання - одна із функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Варто відмітити, що в Україні система банківського регулювання та нагляду майже монополює функціонує на основі впливу держави. У населення та бізнесу наявний тотальний дефіцит довіри та впевненості у діяльності банківської системи, і події останнього року довели, що навіть вплив держави в особі органів нагляду та гарантування ситуацію не рятують.

Забезпечення належного контролю за діяльністю банків є досить складним і потребує вирішення поточних завдань.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження та аналіз наукових поглядів щодо чинного законодавства України, що розкривають банківського регулювання та нагляду в Україні, а також виявлення особливостей правового регулювання та шляхів його законодавчого удосконалення і дослідження проблемних питань.

Для вивчення даної теми ставляться наступні *завдання*:

- проаналізувати сутність поняття «банківське регулювання»;

- розкрити відмежування банківського регулювання від банківського нагляду;
- обґрунтувати банківський нагляд як моніторинг ризиків;
- узагальнити форми банківського регулювання та нагляду;
- виявити окремі проблеми ефективності банківського регулювання та нагляду.

Об'єктом дослідження є ті суспільні відносини, які виникають, складаються та виконуються у сфері здійснення банківського регулювання та нагляду в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні положення та концептуальні підходи щодо визначення сутності правових засад банківського регулювання та нагляду в Україні, а також науково-обґрунтоване розв'язання проблем ефективності банківського регулювання та нагляду.

Методи дослідження. При написанні роботи використовувались загальнонаукові і спеціальні методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять основні положення діалектики як загального методу пізнання, а також спеціальні методи: історико-правовий (підрозділи 1.1; 1.2), формально-логічний, системно-комплексний, порівняльно-правовий.

Діалектичний метод дозволив розглянути поставлені проблеми локального нормативно-правового регулювання банківського регулювання та нагляду (підрозділи 1.1; 1.2).

Формально-логічний метод допоміг сформулювати висновки й рекомендації, які ґрунтуються на таких принципах логіки, як визначеність і послідовність суджень. Зокрема, формально-логічний метод дав можливість визначити поняття банківського регулювання та банківського нагляду (1.2; 2.1; 2.2; 2.3).

Системно-комплексний метод дозволив визначити підходи до поняття банківське регулювання (підрозділи 1.1; 2.2).

Застосування порівняльно-правового методу дозволило проаналізувати правові моделі банківського регулювання та банківського нагляду (підрозділи

1.2; 2.1; 2.2 ; 2.3).

Основні висновки та положення, що містяться в роботі, ґрунтуються на аналізі норм Конституції України, законів «Про Національний банк», «Про банки та банківську діяльність» та наукової літератури.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що в роботі здійснюється комплексне вивчення банківського регулювання та нагляду в Україні. У дослідженні також запропоновані деякі рекомендації щодо вдосконалення нормативного закріплення даних питань.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, які поділені на підрозділи, висновків та списку використаних джерел, загальний обсяг роботи становить 61 сторінок, з них основного тексту – 54 сторінки. Список використаних джерел нараховує 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНА ХАРАКТЕРИСТИКА БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ

1.1. Сутність поняття «банківське регулювання»

Державне регулювання діяльності банків здійснюється Національним банком України у таких формах:

1) Адміністративне регулювання:

- реєстрація банків і ліцензування їхньої діяльності;
- встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків;
- застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
- нагляд за діяльністю банків;
- надання рекомендацій щодо діяльності банків.

2) Індикативне регулювання:

- встановлення обов'язкових економічних нормативів;
- визначення норм обов'язкових резервів для банків;
- встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;
- визначення відсоткової політики;
- рефінансування банків;
- встановлення кореспондентських відносин;
- управління золотовалютними резервами, зокрема, й валютними інтервенціями;
- операції з цінними паперами на відкритому ринку;
- регулювання імпорту й експорту капіталу [1].

Слід зазначити, що при розгляді передумов і факторів регулювання банківської діяльності серед науковців немає погодженість думок щодо встановлення сутності та змісту цього процесу.

Існують такі позиції визначення змісту поняття «банківське

регулювання»:

1. Нормативний підхід, відповідно до положень якого банківське регулювання розглядається як процес упорядкування й унормування вимог, правил і стандартів, яких мають дотримуватися банки у організації діяльності, при здійсненні операцій, у відносинах усередині банківської системи. До складу переваг цього підходу слід віднести високий рівень формалізації відносин між банками й регулятивними органами. З другого боку - зосередження уваги на суто формальних аспектах регулювання банківських операцій не є досить продуктивним.

2. Нормативно-контрольний підхід, у рамках якого нормативне регулювання доповнюється комплексом контрольних процедур, головною метою здійснення яких є забезпечення дотримання банками відповідних правил і вимог. Реалізація такої концепції дозволяє компенсувати недоліки, притаманні нормативному підходу, а також обмежити втручання держави в діяльність банків. Проте в даному випадку можливості оперативного та гнучкого реагування держави на перебіг процесів функціонування й розвитку банківської системи будуть обмежуватися нормами і правилами, встановленими без урахування специфіки конкретних ситуацій.

3. Антикризовий підхід, прихильники якого розширюють сферу регулювання на всі операції та процеси, здійснення яких може відобразитися на стабільності банківської системи зокрема та національної економіки в цілому. З точки зору автора, в даному випадку увага дослідників переноситься з інструментального на цільовий аспект банківського регулювання. Перевагою такого підходу слід вважати можливість розширення потенціалу регулятивного впливу. Проте склад об'єктів регулятивного впливу при цьому має бути обмежений тільки операціями банків, які є небезпечними для стабільності національної економіки.

4. Стратегічний підхід, у рамках якого коло цілей регулювання розширюється за рахунок доповнення пріоритету забезпечення стабільності банківської системи цільовими орієнтирами. Найважливішою перевагою

такого підходу є підвищення оперативності реагування держави на процеси, які відбуваються на фінансовому ринку [2, с. 36].

Вибір належного інструментарію банківського регулювання за такого підходу буде ускладнюватися через відсутність однозначних критеріїв диференціації інституціональних пріоритетів держави як основного носія повноважень із банківського регулювання та інтересів окремих органів, які відповідають за виконання функцій, не пов'язаних із функціонуванням банківського сектора.

Суперечливість підходів до визначення змісту банківського регулювання насамперед слід вважати відображенням значущості ролі банківської системи в національній економіці, а також відбиттям складності функцій, які виконують банки для забезпечення стабільності суспільного розвитку. Слід зазначити, що в рамках кожного з розглянутих підходів, теорій і концепцій банківського регулювання вважається цілком доцільним здійснення спостереження, нагляду й контролю за банківськими операціями [3, с. 59].

Дієве регулювання банківської системи може передбачати різний ступінь втручання держави в операції банків і використання різнопланового інструментарію впливу.

Тому цілком закономірною здається необхідність ідентифікації та узагальнення зазначених відмінностей через використання різних понять (найбільш поширеними з яких є «банківський нагляд», «банківський контроль»). Так, В. Грушко, С. Лаптев, О. Любунь, К. Раєвський зазначають, що процеси банківського регулювання та нагляду тісно взаємозв'язані, оскільки значною мірою ґрунтуються на використанні однотипних заходів [4, с. 162].

І. Д'яконова вважає, що державне регулювання банківської діяльності обов'язково має містити такий компонент, як нагляд [5, с. 13]. В. Жарковська пропонує розглядати комплекси процедур банківського контролю та нагляду як важливі складові процесу регулювання банківської діяльності [6, с. 80].

Отже, серед науковців існують різні думки відносно сутності процесу банківського нагляду. Зокрема, можна визначити такі основні підходи до вирішення цього наукового завдання.

1. Спостережний (моніторинговий) підхід, зміст якого полягає у віднесенні до сфери банківського нагляду сукупності моніторингово-аналітичних процедур, виконання яких спрямовано на перевірку відповідності банківської діяльності встановленим вимогам. Основною перевагою описаного підходу є однорідність інструментарію банківського нагляду. Проте дієвість банківського нагляду буде обмежуватися мірою відповідності запитам і потребам регулятивних органів в обґрунтуванні управлінських рішень щодо втручання в діяльність банків.

2. Контрольний підхід, прихильники якого розглядають банківський нагляд як інструмент здійснення зворотних зв'язків у системі регулювання банківської діяльності. До складу завдань, які вирішує банківський нагляд у контексті забезпечення такого контролю, слід віднести оцінку наявного стану банківської діяльності. Важливими перевагами такого підходу слід вважати орієнтацію на досягнення конкретних результатів, а також можливості для формалізації рекомендацій, які надаються банкам для усунення порушень. З другого боку, звуження сфери банківського нагляду до виконання ревізійно-перевірочних функцій здатне стати причиною для обмеження аналітичного потенціалу наглядових органів [7, с. 132].

3. Контрольно-спостережний підхід, у рамках якого процедури спостереження й моніторингу нерозривно поєднуються не тільки з перевіркою відповідності поточних банківських операцій встановленим вимогам, але також доповнюються визначенням заходів, необхідних для запобігання виникненню порушень. Важливою перевагою такого підходу слід вважати наявність завершеного циклу управління, у ході якого визначення управлінської проблеми доповнюється реалізацією заходів для її вирішення. Слід, проте, наголосити, що дієвість регулюючого впливу в цьому випадку може суттєво обмежуватися через відсутність у складі циклу управління

процедур цілеспрямованості, організації, мотивації.

4. Інституціональний підхід, відповідно до якого банківський нагляд слід розглядати в контексті вирішення широкого кола завдань банківського регулювання на основі інституціонального регулювання, яке складається з комплексу норм і правил діяльності банків, а також інструментарію, що забезпечує дотримання таких правил. Важливою перевагою інституціонального підходу є можливість інтеграції та поєднання процедур, з одного боку, централізованого державного впливу на процес функціонування банківської системи, а з другого - саморегулювання, учасниками якого виступають банки. До суттєвих ускладнень, притаманних використанню такого підходу, слід віднести недостатню визначеність методологічних і методичних засад інституціонального регулювання [8, с. 181].

Отже, на мою думку саме використання інституціонального підходу в найбільшій мірою відповідає потребам забезпечення надійності функціонування банківської системи та стабільності розвитку національної економіки. Обґрунтованість цього припущення базується на широких можливостях, які виникають у рамках реалізації такого підходу для врахування та взаємоузгодження цілей та інтересів різних груп учасників банківських операцій.

Крім того, інституціональний підхід, положення якого включають необхідність формування єдиного інституціонального середовища банківської діяльності, найбільшій мірою дозволяє врахувати в ході формування національних систем банківського регулювання сучасні тенденції до глобалізації фінансових ринків, інтернаціоналізації банківських операцій і поглиблення процесів економічної інтеграції.

1.2. Відмежування банківського регулювання від нагляду

Основу державного регулювання складає система банківського нагляду. Банківський нагляд – це моніторинг процесів, які відбуваються в банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме під час створення нових банків та установ, діяльності банків, реорганізації та ліквідації банків [9, с. 11].

У широкому розумінні банківський нагляд - це цілеспрямована діяльність, яку здійснює уповноважений орган з питань банківського нагляду та контролю, що представляє державну владу, з метою постійного контролю за дотриманням законодавчо встановлених меж діяльності банків та забезпечення стабільності національної банківської системи і грошової одиниці та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку [10, с. 321].

Банківське регулювання - це одна із ключових функцій НБУ, яка полягає у створенні системи норм, які регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства.

Основні завдання банківського регулювання та нагляду:

- забезпечення стабільності та надійності банківської системи з метою сприяння економічному піднесенню;
- захист вкладників і кредиторів банку, що передбачає захист клієнтів від неправомірної діяльності банківських установ і забезпечення професійного поведіння з клієнтами та кредиторами банку;
- створення конкурентного середовища у банківському секторі, завдяки якому знижуються відсоткові ставки за кредитами, підвищуються відсоткові ставки за депозитами, розширюється спектр банківських послуг, запроваджуються нові банківські технології;
- забезпечення відкритості політики та діяльності банківського сектору в цілому і в кожному банку зокрема;
- підтримання необхідного рівня стандартизації та професіоналізму в

банківській системі, забезпечення ефективної діяльності банків і запровадження технологічних нововведень в інтересах споживачів банківських послуг [11, с. 124].

Що ж до понять «банківське регулювання» і «банківський нагляд», то більшість вітчизняних учених вважають їх двома самостійними, водночас взаємопов'язаними науковими поняттями. Західні вчені загалом не розмежовують цих понять, а вживають термін «банківський нагляд». Свідченням цього є назва європейського органу у сфері банківської співпраці - Базельський комітет з питань банківського нагляду. Може траплятися і термін «банківське регулювання», яке визначається як державне втручання в банківський сектор [12, с. 338].

Щодо банківського нагляду, то його в німецькому довіднику з банківської справи «Gablens Bank – Lexicon» визначено як діяльність у рамках загального моніторингу національної економіки державними установами з метою поточного спостереження за кредитними установами з часу їх заснування і, за потреби, впливу на них.

Вітчизняні вчені О. Коренева, В. Коваленко, А. Яценюк і В. Міщенко визначають банківський нагляд як «моніторинг процесів, що мають місце в банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме створення нових банків та їхніх установ, діяльність банків, реорганізації та ліквідації банків», а під державним регулюванням банківської діяльності розуміють відповідну правову базу, тобто закони, що регламентують діяльність банків, а також ухвалення відповідними установами, уповноваженими державою, що регламентують функціонування банків у формі нормативних актів, інструкцій, директив [13, с. 59].

Водночас О. Орлюк вважає, що державне регулювання банківської діяльності є однією з форм державного управління, що становить систему заходів, за допомогою яких держава через центральний банк (або інший уповноважений орган) забезпечує стабільне і безпечне функціонування банків, а також попереджає дестабілізуючі процеси в банківському секторі [14, с.

129].

Дещо подібне трактування подають Д. Кондратов та інші вчені, які визначають банківське регулювання як систему заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, а також запобігає дестабілізаційним процесам у банківському секторі. При цьому автори окремо дають визначення банківського нагляду, під яким розуміють своєчасне реагування на порушення і негативні тенденції в діяльності банків з метою підтримки стабільності банківської системи [15, с. 59].

Таких підходів дотримуються О. І. Скаско, Т. С. Смовженко і М. П. Могильницька, які під банківським регулюванням розуміють систему заходів, за допомогою яких держава через Національний банк або інший наглядовий орган забезпечує стабільне й безпечне функціонування банківської системи, запобігає дестабілізаційним тенденціям у банківському секторі, а банківський нагляд розглядають як регулятивну систему економічних і правових заходів, що їх здійснюють органи державної влади для забезпечення стабільності, безпеки та ефективності банківського сектору шляхом розумного, виваженого обмеження ризиків у банківській діяльності, а також створення резервів, достатніх для компенсації можливих втрат [16, с. 183].

Т. Новікова дотримується думки, що банківське регулювання, банківський нагляд і банківський контроль - це різні види діяльності щодо виконання завдання забезпечення надійного і стабільного функціонування банків [17, с. 98]. Водночас автор вважає, що банківське регулювання є складною і багатоаспектною категорією, яка, з одного боку, є функцією державного управління, відносно якого вона є засобом реалізації політики держави, а з другого боку - саме банківське регулювання можна розглядати як управлінську діяльність, що має свої методи, способи, форми реалізації. На мою думку, у визначенні банківського регулювання автор допускає підміну понять банківського регулювання (вважаючи його функцією державного управління) і державного регулювання банківської діяльності.

При розмежуванні понять «банківське регулювання» та «банківський нагляд» варто відмітити, що банківське регулювання передбачає впорядкований вплив на діяльність кредитних установ, що ґрунтується в основному на економічних закономірностях та на поведінці суб'єктів ринку банківських послуг [18, с. 10].

А основною метою банківського нагляду вважається своєчасне реагування на порушення та негативні тенденції в діяльності комерційних банків з метою їх нормалізації, укріплення фінансового стану, підтримки стабільності й надійності як банківської системи в цілому, так і кожного банку зокрема. В цьому контексті заслуговують на увагу визначення цих понять, що подані у фінансовому словнику, а саме: банківське регулювання - це одна з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність комерційних банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства; банківський нагляд - 1) діяльність щодо створення ефективної системи захисту інтересів кредиторів і вкладників, оперативного реагування на події, які дестабілізують діяльність банківської установи; 2) контроль банку за використанням банківського кредиту [19, с. 4].

На відмінність між цими двома термінами вказує й О. Орлюк, оскільки відносить їх до різних (хоча і взаємодоповнюючих) видів діяльності. Регулювання, на її думку, «включає в себе розробку й видання уповноваженими установами конкретних правил, інструкцій, методологічних матеріалів, що базуються на чинному законодавстві та визначають структуру і способи здійснення банківської діяльності [14, с. 192].

Контроль за діяльністю банків здійснюється з метою забезпечення їх надійності та стійкості. Він передбачає цілісний та безперервний нагляд за здійсненням банками своєї діяльності відповідно до чинного законодавства».

Суттєве значення для розуміння поняття «банківське регулювання» та його відмежування від поняття «банківський нагляд» має їх законодавче

закріплення в Законі України «Про Національний банк України». Стаття 1 визначає банківське регулювання як одну з функцій Національного банку, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства, а банківський нагляд визначається як система контролю та активних впорядкованих дій Національного банку, спрямованих на забезпечення дотримання банками й іншими фінансово-кредитними установами у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників [1].

Разом із тим, аналіз змісту Закону про Національний банк дозволяє стверджувати, що законодавець не завжди послідовний щодо розуміння цих понять. Так, у п. 8 ст. 7 Закону про Національний банк банківське регулювання та нагляд розглядаються як «єдина самостійна функція Національного банку», а в ч. 2 ст. 55 говориться про те, що «Національний банк здійснює функції банківського регулювання і нагляду», тобто дві окремі самостійні функції.

Проте деякі вчені не акцентують увагу на цих розбіжностях і визначають поняття «банківське регулювання» згідно нормативно-правового акта, а саме: ст. 1 Закону про Національний банк.

Поняття «регулювання» часто на лежить до юридичних правил або адміністративних вимог. «Нагляд» означає процедуру моніторингу за здійсненням діяльності щодо цих вимог. Гері Гегенхаймер виділяє пруденційний нагляд як спеціалізований нагляд, який здебільшого належить до фінансових інститутів, передусім банків, та розроблений для гарантування фінансової стабільності банків. Вчений вказує на два шляхи здійснення пруденційного нагляду для країн, які до нього вдаються:

- гарантуючи те, що банки здійснюють діяльність з обмеження та контролю за ризиком;
- гарантуючи те, що банківська діяльність здійснюється особами, які

відповідають критеріям порядності та чесності [20, с. 12].

Якщо розглядати поняття «банківське регулювання» через призму аналізу причин його виникнення, його основних напрямів, завдань та методів, то можна узагальнити, що, по-перше, банки є найбільш масштабним зберігачем коштів та заощаджень. Втрата відповідних коштів через банкрутство чи внутрішні банківські злочини мала б катастрофічні наслідки. Багатьом із тих, хто бажає зберегти свої заощадження, бракує досвіду в фінансових питаннях та інформації для оцінки надійності банку.

Для цього відповідні державні установи беруть на себе повноваження для збору інформації, необхідної для оцінки фінансового стану банків, із метою захисту їх клієнтури від матеріальних збитків. Із цією ж метою здійснюється страхування депозитних вкладів, а також періодичний контроль за політикою і практикою банків. Тобто захист прав та інтересів вкладників виділяється як самостійна мета банківського регулювання [21, с. 235].

По-друге, контроль за банками необхідний, оскільки вони не тільки посередники на ринку, а й підприємства, які можуть «створювати гроші», надаючи позики своїм клієнтам або через власну інвестиційну діяльність за рахунок безперешкодного використання депозитів.

По-третє, банки створюють основу механізму національних розрахунків. Розлад цієї системи може мати серйозні та глибокі негативні наслідки, беручи до уваги високий ступінь взаємозв'язку сучасної фінансової і виробничої сфер [22, с. 304].

По-четверте, взаємини між банками та державою мають історичний характер. На початку промислової ери держава переважно поділяла дешеве банківське кредитування та кошти від оподаткування банківської діяльності. Цей механізм був альтернативою оподаткуванню державою своїх громадян у часи, коли державі були необхідні кошти для утримання армії чи інвестування масштабних проектів [23, с. 235].

Банки в усьому світі підлягають державному нагляду і контролю більше, ніж підприємства інших видів діяльності. Отже, для забезпечення ефективного

банківського регулювання перед банківським наглядом мають бути поставлені чіткі завдання, зрозумілі всім, хто визначає економічну політику, а також тим, хто безпосередньо здійснює контроль банків.

Виходячи з вищенаведеного, мною сформульовано власне визначення поняття державного регулювання банківської системи як механізму, що включає в себе сукупність правил, методів та інструментів у межах правового поля, за допомогою яких держава через визначені органи регулювання забезпечує ефективне функціонування банківської системи для стабільного грошового обігу та безперебійного обслуговування реального сектора економіки.

Банківський нагляд є важливою складовою системи регулювання банківської діяльності та передусім спрямований на функціонування самої банківської системи та здійснює загальний контроль за її діяльністю, що на сучасному етапі передбачає постійний моніторинг усієї сукупності ризиків, які притаманні банківській системі, для запобігання можливих втрат та виникнення системної кризи [24, с. 121].

У державному регулюванні банківської діяльності на мікрорівні можна виділити дві основні цілі: стратегічну та тактичну. Стратегічна ціль - це досягнення стабільної та ефективної роботи банківської системи. Стабільність банківської системи визначається як можливість протистояти зовнішнім та внутрішнім впливам, зберігати стійку рівновагу та надійність протягом часу.

Тактичні цілі передбачають: стимулювання ефективності банківської системи, забезпечення дотримання банками чинного законодавства та запобігання ризикам - системному та індивідуальному [25, с. 67].

Цілі банківського регулювання сформульовані у ст. 55 Законі України «Про Національний банк», де зазначається, що головною метою банківського регулювання та нагляду є «безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників та кредиторів» [1].

На сучасному етапі банк як елемент банківської системи розглядається вченими часто як структура здатна до саморегулювання. Глибоке дослідження

специфіки прийняття рішення у банківській діяльності дозволяє визначити перетворення ризику у дієвий важіль управління економічним розвитком, що направляє економічні ресурси у найбільш корисні напрями [26, с. 103].

Тобто банківський ризик виступає як невидима «керуюча рука». Правильне та ефективне керування ризиками веде до процвітання банку, відповідно незнання, недооцінка їх значення - до фінансових збитків і навіть банкрутства [27, с. 62].

На мою думку, найбільш вдалим і найпродуктивнішим є підхід, згідно з яким поняття банківського регулювання і банківського нагляду є взаємопов'язаними та взаємодоповнюваними як складові частини державного регулювання банківської діяльності через притаманні їм методи та інструменти.

РОЗДІЛ 2

ЗАСАДИ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ

2.1. Банківський нагляд як моніторинг ризиків

Банківський нагляд на сучасному етапі - це моніторинг усіх видів ризиків, притаманних банківській діяльності, з метою зведення до мінімуму насамперед системного ризику, тобто запобігання ланцюговій реакції, за якої крах одного або кількох банків може спричинити кризу всієї банківської системи. Органи банківського нагляду повинні забезпечити належний і надійний контроль за діяльністю банків, щоб вона не виходила за межі правового поля, тобто була врегульована законодавчо й нормативними актами НБУ [28, с. 165].

Розвиток банківської системи України навряд чи можна вважати еволюційним процесом. Величезний прорив у галузі техніки та технологій банківської справи відбувався на тлі дуже інтенсивної інтеграції до світової фінансової системи.

Можна констатувати факт, що для сучасного українського банку є актуальними ті самі проблеми банківського нагляду, що й для будь-якої європейської фінансової установи. Проблем цих чимало [29, с. 382].

Україною прийнята найпростіша з існуючих у світі модель страхування депозитів: страхування є обов'язковим, страхуванню підлягають тільки депозити фізичних осіб, ставка відрахувань є фіксованою, сума відшкодування депозиту обмежується. Застосування такої моделі призводить до виникнення принаймні двох проблем, до речі, підтверджених світовим досвідом.

Проблема перша: виникає об'єктивна можливість безвідповідальної поведінки з боку як вкладника, так і банків. Застрахований вкладник має менше стимулів цікавитись фінансовим станом банку, а банк, своєю чергою, отримує змогу фінансувати ризиковані проекти, незважаючи на можливість втечі занепокоєних вкладників [30, с. 13].

Проблема друга: застрахований вкладник понесе свої гроші у банк, який запропонує максимальну відсоткову ставку. Зазвичай, саме до такого банку можна пред'явити претензії відносно якості управління ризиками.

Ситуація, що склалася, призводить до виникнення істотної загрози: стимулюється перерозподіл капіталів на користь ризикованих проектів, що не завжди відповідає інтересам економіки, та формуються заздалегідь не вигідні умови для банків, які не фінансують проекти з високим ризиком.

Україна безумовно зацікавлена в активному співробітництві з банківськими фінансовими установами та інституціями, а це можливо за умов дотримання рекомендацій Базельського комітету, важливу частину яких становлять вимоги до капіталізації банків [31, с. 18].

Однак, відновлення довіри до банківської системи також безпосередньо пов'язане з підвищенням рівня капіталізації. Врешті-решт, достатній рівень капіталу банків дає змогу підтримувати відповідний рівень фінансування економіки. Вимоги до капіталу банків поряд зі системою страхування вкладів займають одне з центральних місць у практиці банківського регулювання. Заперечень щодо самої ідеї достатності капіталу як однієї із найважливіших гарантій життєздатності банківської установи немає [32, с. 253].

Та все ж в Україні, де сукупний попит на гроші стабільно перевищує їх сукупну пропозицію, втілити в життя принцип достатності капіталу дуже важко. Наполегливі рекомендації Базельського комітету (які втілюють у собі потреби фінансових систем провідних країн світу) експортують в Україну фінансову модель економіки, що знаходиться на стадії «перегріву». Потреби ж вітчизняної економіки є прямо протилежними. Виникає загроза встановлення у грошово-кредитній сфері регулятивних вимог, неадекватних потребам економічної системи. Як наслідок - формується та закріплюється дисонанс у циклах розвитку грошово-кредитної системи та реального сектору економіки. Донедавна різниця між сукупним попитом і сукупною пропозицією грошей компенсувалась за рахунок високої швидкості обороту капіталу в Україні. Чималий внесок у цю справу був зроблений Національним

банком України під час організації системи електронних платежів. Однак резерв, обумовлений швидкістю обороту капіталу, вичерпаний [33, с. 182].

Жорсткі вимоги до капіталізації банків з урахуванням того, що кредитна система складається з інших агентів, щодо яких такі суворі вимоги не висуваються (зокрема страхові компанії), призводять до перетоку капіталу від банківської системи до менш врегульованих сегментів грошово-кредитного ринку.

Ще одна проблема з капіталом банків - питання щодо його розрахунку. Міжнародні стандарти передбачають урахування активів, які входять до капіталу банку, за ринковою ціною. Яка ціна в якості ринкової застосовується українськими банками за умов фактичної відсутності активного ринку з багатьох позицій - залишається невідомою.

І насправді ніхто немає сумнівів щодо необхідності максимально ефективного здійснення банківського нагляду, який дав би змогу здійснювати раннє діагностування проблем та запобігання банкрутства банківських установ [34, с. 216].

Періодичні комплексні перевірки діяльності банків є основою системи заходів з пруденційного нагляду. Відповідно до рекомендованої міжнародними фінансовими установами практики, під час перевірки вивчаються достатність капіталу, якість активів, якість управління, доходи та ліквідність банку. Результатом перевірки є присвоєння банку рейтингу за системою CAMELS [35, с. 180].

Перевірки банків виконують дві важливі функції: результати перевірок є раннім сигналом про проблеми фінансового стану та (або) ліквідності банківської установи; перевірки вчиняють певний дисциплінуючий вплив на виконавчі органи Банку, утримуючи їх від необережної поведінки. На практиці ж ефективність застосування періодичних комплексних перевірок діяльності банків викликає сумнів.

За умови комплексної перевірки інспектори застосовують фактично різновид аудиторських процедур, на підставі яких надаються обов'язкові для

виконання рекомендації. Одночасно, обов'язкові для виконання рекомендації, що є наслідком застосування інших методик та процедур, надають банку внутрішні аудитори, зовнішні аудитори, які працюють за національними стандартами, та зовнішні аудитори, які працюють за міжнародними стандартами [36, с. 119].

Ці рекомендації часто є суперечливими і не відповідають стратегічним цілям, прийнятим самим банком.

Викладена ситуація ілюструє загрозу відносно банківської системи України: методики перевірки діяльності банків України і рекомендації, які є наслідком проведення таких перевірок, фактично позбавляють банк можливості послідовно дотримуватись власної стратегії і підміняють цю стратегію пріоритетами, передбаченими методикою перевірки. Вихід - у розбудові системи нагляду за діяльністю банків на основі оцінки якості управління ризиками [37, с. 60].

Цей процес в Україні тільки розпочався, але його не можна вважати незагрозливим. При всій адекватності цілей, оголошених НБУ під час встановлення курсу на нові принципи нагляду, позицію Національного банку України можна охарактеризувати як повне невтручання. Жодних моделей та методів оцінювання та (або) виміру ризиків банкам не запропоновано. Єдина законодавча і нормативна вимога-наявність у банку спеціалізованого підрозділу, на який покладено функції аналізу та моніторингу ризиків, та, відповідно, наявність у банку системи ризик-менеджменту.

Для сучасного середнього українського слабо капіталізованого (порівняно з іноземними конкурентами) банку це означає створення у системі банку підрозділу, який займається, фактично, науково-дослідною роботою. Якість роботи такого підрозділу прямо кореспондує з обсягом витрат на його функціонування [38, с. 20].

Одночасно Національним банком офіційно оголошено курс на підвищення ефективності роботи банків та зменшення їх витрат. Такі суперечливі вимоги посилюють викладену вище загрозу - загрозу профанації

власної стратегії розвитку банку.

Розбудова системи нагляду на основі оцінки управління ризиком напевно не буде успішною через проблеми розвитку фінансової системи України загалом [39, с. 124].

У вітчизняних банківських установ фактично немає змоги управляти своїми ризиками. Єдиний спосіб це зробити, доступний українському банку - це зміна обсягів активів або зобов'язань. Вживання таких традиційних заходів з управління ризиками, як сек'юритизація активів та хеджування, абсолютно неможлива через відсутність на фінансових ринках відповідних інструментів.

Однією ж із причин їх відсутності є слабкість чинної законодавчої та нормативної бази [40, с. 13].

Крім інспекційних перевірок, Національним банком України здійснюється безвиїзний нагляд шляхом моніторингу діяльності банків, що сягає кількох десятків. Однак перелік показників грошово-кредитної статистики обмежується даними про монетарні агрегати, регулятивні ставки НБУ та ставки банків по кредитах і депозитах, рівень інфляції та абсолютні показники по кредитах та депозитах банків. Зазначені відомості публікуються через один-два місяці після звітної дати [41, с. 125].

Відсутність добротної статистичної бази позбавляє сам Національний банк інформаційного ресурсу для коригування грошово-кредитної політики. Проте українські банки лишаються позбавленими відомостей про середньогалузеві показники, істотні для планування їх діяльності. Відсутність відчутного ефекту від численної депозитарної звітності породжує ще одну загрозу: витрати банків на формування цієї звітності є економічно невиправданими [42, с. 89].

Національний банк України є органом, який найбільш адекватно виконує функції ліцензування. Але в організації цього процесу існують проблеми. Перша і головна полягає у тому, що вимоги до кваліфікації членів виконавчого органу банку не відповідають сучасності. Вимоги, що висувуються (наявність вищої економічної або юридичної освіти, кілька років

роботи на керівних посадах та рекомендація особи, що вже була погоджена НБУ), не гарантують компетенцію потенційного керівника банківської установи.

Управління сучасним банком потребує певних знань в галузі макроекономіки, юриспруденції, технології банківських операцій, ризик-менеджменту тощо [43, с. 186].

Варто звернути увагу на те, що ці знання мають бути спеціалізованими. Тільки такий фаховий рівень членів виконавчого органу банку дасть змогу реалізувати інтерес України у цій галузі - наявність інтелектуального потенціалу топ-менеджменту банківського сектору, який дасть змогу адекватно сприйняти та реалізувати грошово-кредитну політику Національного банку на мікроекономічному рівні.

Істотним важелем у підтримці сукупного інтелектуального потенціалу банківської системи є необхідність періодичного підтвердження кваліфікації.

На відміну від внутрішніх аудиторів та професійних учасників ринку цінних паперів, члену виконавчого органу банку достатньо бути один раз погодженим Національним банком України. Подальші турботи про підтримку кваліфікації є зайвими [44, с. 60].

Наслідок такої ситуації проявляється вже тепер як істотний розрив між середнім кваліфікаційним рівнем керівників середньої ланки та топ-менеджерами банків. Результат: невикористання банківською системою кваліфікованих кадрів, нерозуміння макроекономічної ситуації та прийняття банківськими установами неадекватних сучасному моменту стратегій розвитку.

Ще однією проблемою в галузі ліцензування банківської діяльності є врегулювання присутності в Україні іноземного банківського капіталу. Загалом основними способами надання послуг іноземними виробниками є:

- трансграничне надання послуги;
- споживання послуги за кордоном;
- комерційна присутність в країні, де надається послуга;

- тимчасове переміщення особи, котра надає послугу, у країну, де ця послуга споживається [45, с. 21].

Основним способом надання іноземними банками фінансових послуг в Україні є заснування комерційної присутності, коли український дочірній банк іноземного банку обслуговує рахунки та кредитує українські підприємства.

Досвід багатьох перехідних економік доводить позитивний ефект від лібералізації ринку фінансових послуг. Вигоди від відкриття ринку полягають у тому, що вітчизняні позичальники одержують доступ до стабільного джерела довгострокових та відносно дешевих кредитних ресурсів [46, с. 26].

Не можна заперечувати і той факт, що іноземні банки використовують сучасний та ефективний менеджмент, операційну техніку та процедури. Проти комерційної присутності іноземних банків в Україні є єдине, але істотне заперечення: їх присутність загрожує недостатньою розвиненістю власне української складової фінансового сектору. Очевидно, інтересом України щодо врегулювання комерційної присутності іноземних банків є обмеження присутності іноземних банків, поступове зростання інвестицій в реальну економіку, але також і розвиток власної інфраструктури ринку фінансових послуг [47, с. 91].

У частині ліцензування діяльності банків потрібно наголосити на ще одній потенційній загрозі. Поки що вітчизняна банківська система має лише один вид повноцінного спеціалізованого банку - ощадні банки. Однак з розвитком фінансової системи, а разом із тим - потреб, у фінансових послугах з'являться працюючі інвестиційні банки, роздрібні банки тощо. Завдання та функції спеціалізованих банків у фінансовій системі є такими різними, що, як доводить іноземний досвід, вони не конкурують [48, с. 145].

Однак для цілей ліцензування вимоги, що висуваються до спеціалізованих і неспеціалізованих банків, не так вже й істотно відрізняються. Наявна загроза неадекватності ліцензійних вимог реаліям роботи спеціалізованих банків. Зазначені проблеми банківського нагляду стосуються банків по-різному. Розуміння проблеми - перший і найважливіший

крок до її вирішення [49, с. 151].

Отже, необхідність створення ефективної системи банківського нагляду визначається ключовою роллю банків у грошово-кредитній системі України та специфікою їх діяльності як комерційних структур. Стратегічними напрямками наглядової політики Національного банку на найближчу перспективу повинно бути:

1. Поступове впровадження нагляду на основі оцінки ризиків. Це головний напрям стратегії банківського нагляду, який передбачає акцентування нагляду на оцінці всіх істотних ризиків банку та якості управління ними.
2. Підвищення рівня корпоративного управління в банках та відповідності його міжнародним стандартам.
3. Підвищення вимог до прозорості банків, включаючи прозорість структури, власності та розкриття інформації про діяльність банку, та його ризику.
4. Впровадження принципів консолідованого нагляду, що передбачає необхідність розуміння ризиків у широкому аспекті - в масштабах усієї банківської групи, до якої належить банк.
5. Започаткування роботи щодо підготовки до запровадження вимог Базеля [50, с. 253].

2.2. Форми банківського регулювання та нагляду

Банківське регулювання в Україні здійснює Національний банк України, оскільки виключно цей державний орган наділено спеціальною компетенцією у сфері управління банківською системою. Законодавство визначає форми банківського регулювання. Відповідно до ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [51], державне регулювання діяльності банків здійснює Національний банк України в таких формах:

- I. Адміністративне регулювання:
 - 1) реєстрація банків і ліцензування їхньої діяльності;
 - 2) встановлення вимог і обмежень щодо діяльності банків;
 - 3) застосування санкцій адміністративного чи фінансового характеру;
 - 4) нагляд за діяльністю банків;
 - 5) надання рекомендацій щодо діяльності банків.
- II. Індикативне регулювання:
 - 1) встановлення обов'язкових економічних нормативів;
 - 2) визначення норм обов'язкових резервів для банків;
 - 3) встановлення норм відрахувань до резервів на покриття ризиків від активних банківських операцій;
 - 4) визначення процентної політики;
 - 5) рефінансування банків;
 - 6) кореспондентських відносин;
 - 7) управління золотовалютними резервами, включаючи валютні інтервенції;
 - 8) операції з цінними паперами на відкритому ринку;
 - 9) імпорту й експорту капіталу.

Сукупність форм банківського регулювання спрямовано на створення єдиних державних стандартів банківської діяльності в Україні, що дає змогу забезпечувати рівні умови під час здійснення діяльності банків та інших

фінансово-кредитних установ і стабільність банківської системи України [52, с. 278].

Сферою наглядової діяльності Національного банку України є нижній рівень банківської системи. Нагляд поширено на всі банки, їхні підрозділи, афілійовані та споріднені особи на території України та за кордоном, установи іноземних банків в Україні, а також інших юридичних і фізичних осіб у частині дотримання Закону України «Про банки і банківську діяльність» щодо здійснення банківської діяльності. Метою банківського нагляду є стабільність банківської системи та захист інтересів вкладників і кредиторів банку щодо безпеки зберігання коштів клієнтів на банківських рахунках [51].

При здійсненні банківського нагляду Національний банк України має право вимагати від банків та їх керівників усунення порушень банківського законодавства, виконання нормативно-правових актів Національного банку України для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати шкоди належному веденню банківської діяльності [53, с. 42].

При здійсненні банківського нагляду Національний банк України може користуватися послугами інших установ за окремими угодами. У разі відкликання у банку банківської ліцензії Національний банк України повідомляє про це відповідні органи інших держав, в яких банк мав філії або кореспондентські та інші рахунки. Національний банк України здійснює банківський нагляд на індивідуальній і консолідованій основі та застосовує заходи впливу за порушення вимог законодавства щодо банківської діяльності [54, с. 5].

У разі розгляду Національним банком України питань щодо застосування заходів впливу до конкретного банку для надання пояснень запрошується голова правління (ради директорів) або голова спостережної ради цього банку, за винятком випадків призначення тимчасового адміністратора або відкликання ліцензії банку і призначення ліквідатора.

При здійсненні нагляду за установами, що ведуть банківську діяльність

в інших державах, Національний банк України співпрацює з відповідними органами цих держав.

Повідомлення, надіслане відповідними органами інших держав, може використовуватися тільки в таких цілях: для перевірки ліцензії установи на право ведення діяльності; для перевірки права на здійснення банківської діяльності [55, с. 98].

Відповідно до ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» у разі порушення банками або іншими особами, які можуть бути об'єктом перевірки Національного банку України відповідно до цього Закону, банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, Національний банк України адекватно вчиненому порушенню має право застосувати заходи впливу, до яких належать:

- 1) письмове застереження щодо припинення порушення та вжиття необхідних заходів для виправлення ситуації, зменшення невиправданих витрат банку, обмеження невиправдано високих процентних виплат за залученими коштами, зменшення чи відчуження неефективних інвестицій;
- 2) скликання загальних зборів учасників, спостережної ради банку, правління (ради директорів) банку для прийняття програми фінансового оздоровлення банку або плану реорганізації банку;
- 3) укладення письмової угоди з банком, за якою банк чи визначена угодою особа зобов'язується вжити заходів для усунення порушень, поліпшення фінансового стану банку тощо;
- 4) видати розпорядження щодо:
 - а) зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі;
 - б) встановлення для банку підвищених економічних нормативів;
 - в) підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами;

г) обмеження, зупинення чи припинення здійснення окремих видів здійснюваних банком операцій з високим рівнем ризику;

д) заборони надавати бланкові кредити;

е) накладення штрафів на:

- банк відповідно до положень, затверджених Правлінням Національного банку України, але у розмірі не більш як 1 відсоток суми зареєстрованого статутного капіталу. Зазначене обмеження максимальної суми штрафу не застосовується у разі накладення на банк штрафу за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Максимальний розмір штрафу за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення не може перевищувати 7950 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- банк за невиконання вимог куратора банку у розмірі від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [51];

- власників істотної участі у банку за невиконання прийнятих на себе зобов'язань про надання необхідної фінансової допомоги банку в рамках вжиття заходів з метою приведення діяльності проблемного банку у відповідність із вимогами законодавства у розмірі від п'яти тисяч до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- особу, яка набула або збільшила істотну участь у банку з порушенням вимог статті 34 цього Закону щодо порядку набуття або збільшення істотної участі у банку в розмірі до 10 відсотків;

е) тимчасової, до усунення порушення, заборони власнику істотної участі в банку використовувати право голосу придбаних акцій (паїв) у разі грубого чи систематичного порушення ним вимог цього Закону або нормативно-правових актів Національного банку України;

- ж) тимчасового, до усунення порушення, відсторонення посадової особи банку від посади;
- з) віднесення банку до категорії проблемного або неплатоспроможного;
- и) відкликання банківської ліцензії та ліквідація банку [51].

У разі порушення Закону чи нормативно-правових актів Національного банку України, що спричинило значну втрату активів або доходів, і настанні ознак неплатоспроможності банку Національний банк України має право відкликати ліцензію та ініціювати процедуру ліквідації банку згідно з положеннями цього Закону.

Якщо в діях керівника банку або фізичної особи чи представника юридичної особи - власника істотної участі, якій пред'явлено обвинувачення у вчиненні злочину, не встановлено складу злочину, але має місце порушення вимог цього Закону або нормативно-правових актів Національного банку України, або якщо таку особу визнано винною у вчиненні корисливого злочину із призначенням покарання без позбавлення волі, Національний банк України має право видати банку розпорядження про звільнення такої особи з посади або заборону користуватися правом голосу придбаних акцій (паїв) [56, с. 57].

Особу, яку на підставі розпорядження Національного банку України було відсторонено від посади або якій тимчасово заборонено користуватися правом голосу придбаних акцій (паїв), може бути поновлено на посаді або відновлено у використанні права голосу придбаних акцій (паїв) лише на підставі попереднього дозволу Національного банку України.

Положенням про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 17.08.2012 № 346 (п. 2.1), передбачено, що Національний банк застосовує до банків заходи впливу, передбачені статтею 73 Закону про банки [57].

Національний банк за порушення в діяльності відокремленого

підрозділу банку застосовує заходи впливу безпосередньо до банку - юридичної особи (за винятком тимчасового відсторонення посадової особи відокремленого підрозділу банку від посади) [58, с. 28].

Національний банк має право прийняти рішення про припинення здійснення відокремленим підрозділом банку операцій згідно з частиною шостою статті 23 Закону про банки.

Національний банк застосовує до філій іноземних банків заходи впливу, передбачені частиною першою (крім пунктів 2, 4, 9 у частині власника істотної участі та особи, яка набула або збільшила істотну участь у банку з порушенням вимог статті 34 Закону про банки, 10 і 12 у частині віднесення до категорії неплатоспроможних) статті 73 Закону про банки.

У разі допущення філією іноземного банку порушень банківського, валютного законодавства, законодавства з питань фінансового моніторингу Національний банк може висувати до іноземного банку вимогу щодо їх усунення, повідомляти про допущене порушення наглядовий орган іноземної держави як перед застосуванням адекватних заходів впливу, так і після їх застосування [59, с. 196].

Філія іноземного банку не пізніше трьох робочих днів із дня отримання рішення Національного банку про застосування до неї заходу впливу (письмової вимоги) повідомляє про це іноземний банк та наглядовий орган відповідної іноземної держави.

Національний банк застосовує до банківської групи, відповідальної особи банківської групи, інших учасників банківської групи заходи впливу, передбачені статтею 73 Закону про банки (крім пунктів 2, 12, 13 частини першої цієї статті).

Національний банк у разі необхідності застосування заходів впливу до небанківської фінансової установи, яка є учасником банківської групи, за порушення банківського законодавства звертається до державного органу, що здійснює нагляд за нею, щодо застосування до цієї особи адекватних заходів впливу [60, с. 7].

Національний банк застосовує до інших осіб, які є об'єктом перевірки Національного банку відповідно до Закону про банки, заходи впливу, передбачені пунктами 1, 9, 10 частини першої статті 73 Закону про банки.

Заходи впливу застосовує Національний банк України на підставі:

- інспекційних перевірок діяльності банків;
- перевірок банків з питань дотримання вимог законодавства з питань фінансового моніторингу (виїзна перевірка з питань фінансового моніторингу, безвиїзний нагляд з питань фінансового моніторингу);
- безвиїзного банківського нагляду за діяльністю банків;
- аналізу дотримання банками вимог банківського законодавства з використанням статистичної звітності, щомісячних і щоденних балансів тощо;
- аудиторських перевірок банків аудиторськими фірмами, які мають право відповідно до законодавства України на проведення зовнішнього аудиту банків;
- перевірок дотримання банками валютного законодавства;
- контролю за усуненням банками виявлених у їх діяльності порушень, виконанням рішень Національного банку про застосування заходів впливу, виконанням пред'явлених (висунених) вимог, припиненням здійснення ризикової діяльності, відповідністю ділової репутації керівників банків вимогам законодавства України [61, с. 27];
- пропозицій куратора банку;
- що містять інформацію, отриману від відповідних органів інших держав, міждержавних об'єднань або міжнародних організацій, органів державної влади України, та/або офіційно опубліковану (оприлюднену, у тому числі шляхом розміщення на їх офіційних веб-сайтах) ними інформацію про застосування іноземних санкцій;
- нагляду за дотриманням банками та іншими особами, які охоплюються наглядовою діяльністю Національного банку, вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку з питань реєстрації та ліцензування банків, набуття (збільшення) істотної участі в банку

та розкриття інформації про структуру власності [62, с. 64].

Вибір заходів впливу, які мають бути адекватними вчиненому порушенню банківського законодавства, має здійснюватися з урахуванням характеру допущених банком порушень; причин виникнення виявлених порушень; загального фінансового стану банку та рівня достатності капіталу; розміру можливих негативних наслідків для кредиторів і вкладників.

Заходи впливу, що застосовуються Національним банком до банків, мають бути адекватними конкретним порушенням, які ними були допущені.

У разі виконання банком прийнятих зобов'язань і покращення показників діяльності Національний банк України може достроково відмінити застосовані заходи впливу на визначений строк (частково або зовсім) [63, с. 86].

Відповідно до Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу» від 28.07.2020 № 106 [64], Національний банк у разі виявлення за результатами нагляду порушень законодавства у сфері запобігання та протидії адекватно виявленим порушенням має право застосувати до установи такий захід впливу, як штраф, що накладається у розмірах, визначених у частині п'ятій статті 32 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [65]. До суб'єкта первинного фінансового моніторингу можуть бути застосовані штрафи у таких розмірах:

- 1) за порушення вимог щодо здійснення належної перевірки, вимог щодо виявлення належності клієнтів та інших осіб до політично значущих осіб, членів їх сімей, осіб, пов'язаних з ними, у випадках, передбачених законодавством, - до 12 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- 2) за порушення вимог щодо відмови від встановлення (підтримання) ділових відносин, проведення фінансової операції - у розмірі до 20 тисяч

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) за порушення вимог щодо здійснення переказів, передбачених статтею 14 цього Закону, - у розмірі до 10 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

4) за порушення порядку замороження/розмороження активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням, та зупинення фінансових операцій - у розмірі до 100 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

5) за порушення порядку створення (ведення) та зберігання документів, у тому числі електронних, записів, даних, інформації у випадках, передбачених цим Законом, у тому числі у разі їх втрати або знищення, - у розмірі до 12 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

6) за неподання, несвоєчасне подання, порушення порядку подання або подання спеціально уповноваженому органу недостовірної інформації у випадках, передбачених законодавством, - у розмірі до 20 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

7) за перешкоджання суб'єкту державного фінансового моніторингу у здійсненні ним нагляду у сфері запобігання та протидії, у тому числі за недопуск до проведення перевірки з питань дотримання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, створення перешкод у її проведенні та/або неподання, подання не в повному обсязі, подання недостовірної інформації/документів, подання копій документів, у яких неможливо прочитати всі зазначені в них відомості, на запит суб'єкта державного фінансового моніторингу, необхідних для здійснення ним нагляду у сфері запобігання та протидії відповідно до цього Закону, - у розмірі до 20 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

8) за невиконання умов угоди про врегулювання наслідків вчинення порушення законодавства у сфері запобігання та протидії - у розмірі, що не перевищує суму грошового зобов'язання за такою угодою;

9) за невиконання вимог про усунення виявлених порушень та/або про

вжиття заходів для усунення причин, що сприяли їх вчиненню, а також нежиття заходів з усунення виявлених за результатами перевірки недоліків щодо організації та проведення первинного фінансового моніторингу - у розмірі до 100 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

10) за невиявлення, несвоєчасне виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, та порушення порядку їх реєстрації - у розмірі до 20 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

11) за порушення обмежень щодо обміну інформацією, визначених законодавством у сфері запобігання та протидії, - у розмірі до 12 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

12) за незабезпечення захисту працівників, які повідомили керівника та/або відповідального працівника суб'єкта первинного фінансового моніторингу чи суб'єкта державного фінансового моніторингу про порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії, - у розмірі до 12 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

13) за незабезпечення належної організації та проведення первинного фінансового моніторингу, відсутність належної системи управління ризиками, повторне невиконання вимог суб'єктів державного фінансового моніторингу про усунення виявлених порушень та/або про вжиття заходів для усунення причин, що сприяли їх вчиненню, - у розмірі до 10 відсотків загального річного обороту, але не більше 7950 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

14) за порушення інших вимог законодавства у сфері запобігання та протидії - у розмірі до 3 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Штраф за порушення в діяльності філії банку накладається безпосередньо на банк - юридичну особу. Національний банк накладає штраф на банк на підставі результатів планових та позапланових перевірок діяльності банків чи їх філій [65].

Якщо матеріали перевірки містять також факти порушення банком банківського законодавства та/або нормативно-правових актів Національного

банку, то рішення про накладення штрафу на банк за порушення вимог Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» приймається одночасно із застосуванням заходів впливу за порушення банківського законодавства та/або нормативно-правових актів Національного банку.

2.3. Окремі проблеми ефективності банківського регулювання та нагляду

Ефективне здійснення банківського нагляду дозволяє за допомогою певних спеціальних заходів та інструментів оперативно відреагувати на порушення та негативні тенденції в діяльності банків, нормалізувати та покращити їх фінансовий стан, забезпечити надійність та стабільність банківської системи та конкретного банку.

На результати банківського нагляду впливають інституційно-правове, методологічне, інформаційне та фінансове забезпечення наглядової діяльності. Відсутність або недостатня результативність банківського нагляду створює потенційні умови для фінансових правопорушень та зловживань у фінансовій сфері, посилює вплив банківських ризиків, призводить до втрати довіри до банківської системи з боку вкладників та позичальників. Основними функціями банківського нагляду є контрольна, захисна, аналітична та інформаційна. Він ґрунтується на принципах законності, загальності, публічності та прозорості, автономії та результативності.

Поняття «наглядова діяльність» є ширшим за «банківський нагляд». Наглядова діяльність здійснюється на рівні НБУ, зовнішніх аудиторських фірм, служб внутрішнього аудиту та ревізійних органів банків [66, с. 216].

Зміни, що відбуваються на фінансових ринках та в регулятивному середовищі, вимагають постійного вдосконалення та актуалізації банківського нагляду. При цьому необхідно знайти оптимальну збалансованість між універсальністю критеріїв оцінки, що використовуються в банківських системах різних країн, підвищенням надійності та гнучкістю банківського нагляду.

У світі існують різні інституційні моделі банківського нагляду:

– модель, за якої наглядова діяльність здійснюється тільки центральним банком, існує у Великобританії, Італії, Іспанії, Португалії, Ірландії, Новій Зеландії;

– модель, за якої банківський нагляд здійснюється центральним банком

та іншими органами. Вона функціонує в США, де Федеральна резервна система діє спільно з Міністерством фінансів, незалежним агентством і Федеральною корпорацією страхування депозитів, у Швейцарії, де центральний банк діє спільно з банківською комісією, в Німеччині, де Бундесбанк здійснює банківський нагляд спільно з Федеральною службою фінансового контролю;

– модель, за якої банківський нагляд здійснюється не центральним банком, а іншими контролюючими органами. Така модель існує в Австрії, Данії, Канаді, Люксембурзі, Швеції, Норвегії, Фінляндії [67, с. 54].

Під час побудови моделі банківського нагляду Україна вибрала першу модель, у якій ці функції здійснює один суб'єкт – Національний банк. Позитивними рисами цієї моделі є те, що вона є організаційно нескладною, не вимагає розподілу компетенцій між різними наглядовими структурами, а тому виключає неузгодженість дій між ними, спрощує прийняття рішень.

Нормативна база з регулювання банківського нагляду за такої моделі розробляється одним органом, що робить її більш структурованою.

Водночас така модель призводить до концентрації нагляду за банківським сектором в одних руках, заважає під різним кутом зору подивитися на механізми здійснення та шляхи покращення ефективності банківського нагляду, сформулювати альтернативні висновки щодо діяльності банківської системи та конкретного банку, звужує коло інструментів впливу. В умовах недосконалості правової бази та корупції, використання цієї моделі дає можливість маніпулювати методиками банківського нагляду, застосовувати більш жорсткі наглядові підходи та заходи щодо окремих банків, що може призвести не тільки до погіршення їх фінансового стану, але й до навмисного знищення.

Цілком імовірно, що процеси, які відбувалися в банківському секторі України до недавнього часу (котрі одними суб'єктами характеризуються як «оздоровлення», а другими – «руйнація»), мали б дещо іншу спрямованість та наслідки, якщо б в Україні існувала така модель банківського нагляду, за якої

НБУ здійснював би цю функцію не одноосібно, а разом з іншими контролюючими органами.

Важливим завданням, що стоїть перед банківською системою України, є необхідність у найкоротші терміни провести подальшу гармонізацію банківського законодавства з вимогами та стандартами системи Базель.

Базельський комітет із питань банківського нагляду є тією організацією, міжнародною «платформою» де розробляються найсучасніші інструменти та механізми регулювання діяльності банків. Основна увага базельського комітету акцентована на посиленні вимог до якості капіталу банків, підвищенні ліквідності банків та їх фінансової незалежності [68, с. 110].

Основні Базельські принципи ефективного банківського нагляду регулярно переглядаються (залежно від ситуації на світових фінансових ринках). Останній раз вони були оновлені в 2011 році з урахуванням досвіду світової фінансової кризи, яка почалася в 2006 році.

Узагальнюючи 29 Базельських принципів, зазначимо, що надійний та ефективний банківський нагляд має такі основні засади [69, с. 99]:

1) наявність правової бази, яка регламентує пруденційні стандарти для банків, процес банківського нагляду та правовий захист наглядового органу. Якщо в країні існує декілька органів банківського нагляду, їх законні повноваження та обов'язки повинні бути чітко розмежовані. Законодавча і нормативна база з питань банківського нагляду повинна вчасно коригуватися і публічно обговорюватися (за необхідності);

2) незалежність органу банківського нагляду від держави та будь-яких недержавних структур. Він повинен мати якісне управління, бюджет, відповідну підзвітність щодо виконання своїх функцій та використання фінансових ресурсів;

3) забезпечення механізмів співпраці внутрішніх органів банківського нагляду з іншими вітчизняними державними органами, фінансовими установами, іноземними органами нагляду, проведення спільного обміну та аналізу інформації, зокрема конфіденційної;

4) установлення критеріїв ліцензування та відкликання банківської ліцензії. Якщо в країні орган ліцензування та орган банківського нагляду є різними установами, повинен бути передбачений механізм взаємодії та обміну необхідною інформацією між ними. Критерії для надання ліцензії повинні відповідати критеріям, що застосовуються в поточному нагляді за діяльністю банку;

5) надання повноважень органам банківського нагляду отримувати інформацію про кінцевих власників банку, контролювати зміну власників, дотримання прав акціонерів банку та впливати на даний процес; надавати рекомендації або відхиляти (на основі визначених критеріїв) здійснення крупних інвестицій банку, зокрема закордонних, досліджувати корпоративні зв'язки банку;

6) розроблення методології та підтримка перспективної оцінки ризику повинна здійснюватися на основі оцінки характеру, впливу, масштабу ризиків, оцінки внутрішнього та макроекономічного середовища контролю. Зміст профілів ризику, частота та інтенсивність нагляду для окремих банків повинні враховувати їхню важливість для банківської системи, особливості діяльності та дозволяти порівнювати банки. Орган банківського нагляду має оцінювати та відстежувати ризики, тенденції розвитку банківської системи;

7) застосування відповідних методів та інструментів банківського нагляду, планування та оптимальна комбінація виїзного та безвиїзного нагляду (з визначенням цілей, результатів, обміну інформацією, обов'язків), використання наглядових ресурсів відповідно до складності профілів ризику та системної важливості банку. Використання значного обсягу інформації, яка стосується різних аспектів діяльності банків, банківської системи, економіки в цілому.

Проведення аналізу бухгалтерського обліку та фінансової звітності банків, моделей економічної діяльності, порівняння конкретного банку зі схожими банками у групі, результатів стрес-тестування, корпоративного управління, внутрішніх систем контролю. Здійснення наглядовими органами

моніторингу врахування банками зауважень, висловлених у результаті проведення виїзного та безвиїзного нагляду;

8) запровадження (на основі інструкцій) розробленої органами банківського нагляду пруденційної звітності, яка повинна подаватися банками на вимогу та на регулярній основі.

Частота подання звітності залежить від характеру інформації, системної важливості банківської установи та профілю ризиків. Звітність повинна містити інформацію щодо активів і пасивів банку, його фінансових результатів, управління ризиками, виконання обов'язкових економічних нормативів, концентрації ризиків, інші важливі показники діяльності банків.

Орган банківського нагляду повинен контролювати методологію та достовірність обчислення показників. Результати оцінки та процедури контролю можуть бути підтверджені відповідними внутрішніми підрозділами банку або зовнішніми інспекторами. Орган нагляду може вимагати від банку будь-яку необхідну документацію;

9) можливість втручання органу нагляду в роботу банку на ранніх етапах виникнення небезпечної ситуації з метою вчасного застосування заходів щодо її виправлення. Орган нагляду має право вимагати від банку вирішення проблемних питань, застосовувати відповідні заходи впливу аж до відкликання банківської ліцензії;

10) визначення наявності і регулярна оцінка наглядовим органом фінансової політики банку та процедур корпоративного управління, механізмів фінансового контролю, які повинні відповідати профілю ризиків та системній важливості банку;

11) здійснення нагляду за процесом управління ризиками, діяльністю Правління банку та відповідних підрозділів з управління ризиками, наявністю політики, стратегії, програм із стрес-тестування, ефективністю процедур ризик-менеджменту, вчасністю перегляду заходів ризику під час настання непередбачуваних подій, інформаційною базою управління ризиками. Процес управління ризиками в банку повинен відповідати системній важливості банку

та профілю ризиків. Необхідно оцінювати правильність урахування ризиків під час обчислення фінансових результатів роботи банків, установленні цін на існуючі та нові банківські продукти;

12) здійснення нагляду за конкретними видами ризиків банку відповідно до їх специфіки: встановлення вимог до адекватності капіталу, нагляд за кредитними ризиками, проблемними активами і резервами, ризиком концентрації, ризиками, що виникають під час здійснення операцій із пов'язаними особами, ризиками країни та ризиками обмеження переказу коштів (трансфертними ризиками), ринковим ризиком, ризиком відсоткової ставки у банківському портфелі, ризиком ліквідності, операційним ризиком, встановлення лімітів максимального ризику;

13) контроль наявності в банках систем внутрішнього контролю та аудиту з окресленням кола повноважень, функцій, відповідальності кожного підрозділу, системи стримувань та противаг (для недопущення зловживань), забезпеченості їх кваліфікованими працівниками, ресурсами, методологією діяльності;

14) складання та щорічне оприлюднення фінансової звітності, яка розкриває фінансовий стан банку. Звітність повинна містити висновок незалежного зовнішнього аудитора. Вона складається на основі міжнародних стандартів та облікової політики банку і повинна бути загальнодоступною для користувачів інформації;

15) здійснення контролю за фінансовою безпекою банків у частині можливих зловживань фінансовими послугами, випадками шахрайства. Нагляд за наявністю процедур перевірки клієнтів, етичних та професійних стандартів.

Технічну допомогу Україні в імplementації Базельських принципів банківського нагляду здійснював Світовий банк. У межах Проекту щодо приведення стандартів банківського нагляду у відповідність до Базельських принципів було проведено самооцінку відповідності системи банківського нагляду, що здійснюється НБУ, основним 29 принципам, процедурам та

практиці банківського нагляду. Самооцінка проводилася по 231 обов'язковому та 16 додатковим критеріям. За підсумками Звіту було розроблено дорожню карту з упровадження необхідних законодавчих та нормативних змін у системі банківського нагляду України [70, с. 63].

Таким чином, правова база, яка регламентує банківський нагляд в Україні, в загальних рисах приведена до європейських норм і постійно вдосконалюється з урахуванням вимог Базельського комітету та за сприяння міжнародних фінансових організацій. Основні проблеми банківського нагляду в Україні лежать у площині недостатнього розроблення нормативних документів і практичної реалізації їх положень.

Далі розглянемо зарубіжний досвід банківського регулювання та нагляду. Правовою підставою нагляду та регулювання за банками в Німеччині є Закон про банки ФРН та Закон про Федеральний банк Німеччини 1957 року. З травня 2002 року існуюче Федеральне відомство за контролем банків увійшло до складу Федерального відомства фінансового нагляду за фінансовими послугами. Це стало можливим завдяки прийняттю Закону «Про інтегрований фінансовий нагляд за фінансовими послугами». Основними завданнями відомства є: надання дозволів на відкриття нових банків, розробка вимог для кредитних інститутів, контроль за виконанням законів та інструкцій в сфері грошового обігу та кредиту [68, с. 110].

Крім того цьому відомству дозволено також вимагати від банків будь-яку інформацію, проводити ревізії, втручатися в операційну діяльність банків, віддавати розпорядження про припинення банківських операцій. Банки в свою чергу зобов'язані повідомляти відомство про будь-які зміни в юридичній адресі, а також річні та місячні баланси.

Специфіка системи регулювання та нагляду Німеччини полягає в тому, що там не створюються нові кредитні заклади та не ліквідуються старі. Процес регулювання базується на системі ліцензування банківської діяльності, яка є досить принциповою та жорсткою. Наприклад, Федеральний банк вимагає від банків повні дані про умови участі в уставному капіталі банку. Федеральне

відомство фінансового нагляду разом з Бундесбанком встановлює обов'язкові нормативи для кредитних інститутів. Якщо це відомство при порушенні цих правил буде мати сумнів в ліквідності банків, то воно може припинити діяльність цього банку або і повністю його закрити.

Специфіка нагляду банківської системи Франції полягає в тому, що для отримання банківської ліцензії необхідно дотримуватися певної структури та переліку документів, а також згідно до Банківського закону від 1984 року надання такої ліцензії здійснює Комітет кредитних закладів. Цей комітет складається з 6 членів, які висуваються з числа членів національної кредитної ради. До комітету входять управляючий Банком Франції (президент Комітету) та Директор державного казначейства [66, с. 216].

Якщо проаналізувати побудову банківських систем провідних країн світу, то слід зауважити, що найбільш розповсюдженою є дворівнева банківська система.

Перший рівень - це центральний банк, який відрізняється від інших банків функціями та повноваженнями. Це такі як: встановлення та методичне забезпечення правил здійснення банківських операцій, грошова емісія, організація платіжного обороту, ліцензування банківської діяльності та нагляд, регулювання банківської діяльності шляхом встановлення нормативів та застосування заходів облікової та резервної політики.

Другий рівень - це всі інші банки, діяльність яких регулюється чинним законодавством країни [60, с. 7].

Як уже зазначалося, провідну роль в розробці методологічних положень відіграють директивні документи Базельського комітету з банківського нагляду. Пріоритетними завданнями вітчизняного банківського нагляду є трансформація підходів відповідно до конкретних вимог та суверенних ризиків.

Далі зазначимо, що аналізуючи підходи до обмеження участі іноземного капіталу в банківських системах країн світу, варто відзначити Китайську Народну Республіку, де введено досить жорсткі обмеження на групи клієнтів

та види діяльності банків з іноземним капіталом. Слід зауважити, що така практика є виправданою, адже Китай створює умови для розвитку насамперед вітчизняної банківської системи і сприяє розвитку внутрішнього ринку капіталів, регулює надходження капіталу в ті чи інші галузі промисловості, створюючи стимули для економічного зростання.

Жорстка політика обмеження участі іноземного капіталу в банківській системі Китаю не створює перешкод для його економічного розвитку, а тим більше - для національної банківської системи. Яскравим підтвердженням цього є той факт, що за версією журналу Forbes у Top-10 рейтингу Forbes-2000 (містить 2000 найбільших компаній світу) входить чотири банки Китаю, при чому троє з них займають перші три сходинки, а у загальному рейтингу Китай представляють дев'ять банків, що є найвищим показником серед країн світу (друге місце займають США - 4 банки) [58, с. 28].

Досвід країн Європи в застосуванні стандартів банківського нагляду показує, що згідно з міжнародними принципами, ефективна система банківського нагляду повинна мати цілі, операційну незалежність, прозорість, надійність, ресурсну базу. Досвід країн, які запроваджували системи банківського нагляду, говорить про корисність такого досвіду для банківської системи України.

Враховуючи зарубіжний досвід у сфері банківського нагляду, можна виокремити основні заходи Національного банку України з удосконалення регулювання банківської діяльності на етапі ліцензування та надання дозволів на здійснення тих чи інших банківських операцій.

До таких заходів можна віднести: обмеження на валютні та кредитні операції з інсайдерами банків; обмеження на набуття істотної участі в банках компаніями, які зареєстровані у офшорних зонах; обмеження на кредитування фізичних осіб банками з іноземним капіталом у розмірі не більше 30 % від кредитного портфеля юридичних осіб; обмеження на здійснення кредитування в іноземній валюті фізичних осіб та юридичних осіб, які не займаються зовнішньоекономічною діяльністю [63, с. 86].

Зазначені заходи, на мій погляд, сприятимуть підвищенню рівня фінансової безпеки банківської системи України шляхом зниження ризиків банківської діяльності, які пов'язані із валютними та кредитними операціями, що дозволить знизити доларизацію економіки, а також сприятиме розвитку кредитування реального сектору, що призведе до зростання обсягів оборотних коштів підприємств на рахунках у банках, збільшення депозитної бази банків тощо. Окрім цього, спрямування діяльності банків з іноземним капіталом на фінансування реального сектору економіки збільшить кількість позитивних рис присутності іноземного капіталу в банківській системі України.

Для Національного банку України банківський нагляд не обмежується лише наглядом за законністю дій банків, для нього є важливим отримання банками прибутку та зниження ризику їх операцій. Національний банк України відповідає за фінансове становище лише банківської системи, і ні як не за фінансове становище інших господарюючих суб'єктів.

Сучасна система банківського нагляду в Україні розбудовується відповідно до положень законодавства ЄС з питань банківської діяльності, Основних принципів ефективного банківського нагляду, розроблених Базельським комітетом з питань банківського нагляду, та з урахуванням кращої міжнародної практики.

Впродовж усього періоду її функціонування фахівці Національного банку постійно працювали над удосконаленням нормативно-правової бази з питань регулювання та нагляду за діяльністю банків, яка мала відповідати рівню розвитку банківської системи, надавати змогу адекватно та оперативно реагувати на ризики, притаманні діяльності банків, а також на нові виклики, що виникали в процесі розвитку вітчизняних банків та їх інтеграції у світову фінансову систему.

Так, наприклад ще у лютому 2011 року Верховна Рада України прийняла Закон "Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків". Положення цього закону, зокрема, дають змогу підвищити прозорість банків шляхом удосконалення процедур щодо виявлення їх

реальних власників та встановлення щодо них посиленних вимог, розширити обсяг інформації, яка має оприлюднюватися банками. Завдяки цьому громадськість матиме змогу отримувати інформацію щодо фінансового стану банків і краще орієнтуватися на ринку фінансових послуг, це також сприятиме посиленню конкуренції в банківській системі. А в травні 2011 року Верховною Радою України прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законів України щодо нагляду на консолідованій основі". Цей закон надає змогу більш повно та якісно здійснювати нагляд не тільки за банками, але й за фінансовими групами, визначати фінансовий стан банків з урахуванням тих ризиків, на які вони наражаються внаслідок участі у таких групах.

Також поступово вносяться зміни до Закону України "Про банки і банківську діяльність" щодо визначення особливостей корпоративного управління в банках, метою яких є підвищення рівня корпоративного управління в банках відповідно до загальноприйнятих принципів, зокрема шляхом створення дієвого механізму розподілу повноважень між органами управління та контролю банків, підвищення відповідальності керівників і власників банку за результати його діяльності, створення ефективних механізмів управління ризиками та поліпшення систем внутрішнього контролю [51].

Нині триває інтенсивна робота з підготовки нових нормативних актів Національного банку, а також змін до вже діючих з метою забезпечення виконання нових законодавчих вимог.

На мій погляд однією з основних норм, є стаття 57 Закону України "Про Національний банк України", яка говорить, що для здійснення своїх функцій Національний банк має право безоплатно одержувати від банків, учасників банківських груп та юридичних осіб, які отримали ліцензію Національного банку, а також від осіб, стосовно яких Національний банк здійснює наглядову діяльність відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність", інформацію про їх діяльність та пояснення стосовно отриманої інформації і проведених операцій [1].

Тут же треба додати, що Національний банк з метою виконання регулятивних та наглядових функцій визначає форми звітності (у тому числі консолідованої), порядок її складання та подання до Національного банку, які є обов'язковими до виконання усіма суб'єктами господарювання.

Мету банківського нагляду полягає: у зміцненні довіри до банківської системи з боку суспільства, підвищенні її надійності та стабільності; забезпеченні фінансової надійності банків і в захисті інтересів їхніх клієнтів та вкладників, які не завжди володіють інформацією про розміри ризиків у діяльності банків; у сприянні зміцненню ефективної й конкурентної банківської системи та раціональному розподілі кредитів в економіці.

Ціль банківського нагляду, полягає: у захисті акціонерів та вкладників банку від зловживань і нефахового управління та підтримання стабільності фінансового ринку шляхом недопущення «системного ризику».

Завданням банківського нагляду є забезпечення платоспроможності банківської системи та контроль за дотриманням ліквідності банку

Отже, ми переконані, що законодавча база для здійснення банківського нагляду має включати положення щодо надання дозволу на діяльність банківських установ і здійснення постійного нагляду за ними, а також наділяти орган банківського нагляду повноваженнями вирішувати питання дотримання законів, проблеми безпеки та правового захисту працівників нагляду.

Необхідним елементом також є чітко визначені обов'язки та цілі для кожного органу, задіяного в нагляді за діяльністю банків. Кожен такий орган повинен мати адекватні ресурси та зобов'язаний звітувати за виконання своїх обов'язків. При цьому органи нагляду мають бути незалежними і мати засоби обміну інформацією, що захищатимуть її конфіденційність.

Орган нагляду має бути наділений повноваженнями розглядати і відхиляти будь-які пропозиції щодо передачі іншим сторонам часток істотної участі або контрольних пакетів акцій в існуючих банках, які перебувають у прямому або опосередкованому володінні.

Обов'язковим також є встановлення органами нагляду мінімальних вимог щодо достатності капіталу, що відображають ризики, на які наражається банк та визначення складових капіталу, зважаючи на його здатність покривати збитки.

Слід також зауважити, що органи банківського нагляду мають оперативно реагувати на всі зміни на ринку, періодично переглядати політику та практику нагляду з урахуванням нових змін і тенденцій на ринку. Для цього необхідна достатньо гнучка законодавча система.

Таким чином, першочерговим кроком для здійснення ефективного банківського нагляду є вдосконалення законодавчої бази, ведення єдиної державної політики у сфері фінансових послуг, створення дієвої системи комунікацій між органами регулювання і нагляду, а також зменшення політичного тиску. Банківський нагляд повинен забезпечувати створення ефективної та конкурентоздатної банківської системи, яка була б спроможна реагувати на потреби інвесторів і населення в наданні якісних фінансових послуг.

Іншою проблемою є приведення у відповідність національного законодавства в сфері банківського нагляду до світових стандартів, що сприятиме як підтримці стабільності банківської системи, так і створенню передумов до входження України до Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, з проведеного мною дослідження можна зробити такі висновки: по-перше, існують такі позиції визначення змісту поняття «банківське регулювання» - нормативний підхід, відповідно до положень якого банківське регулювання розглядається як процес упорядкування й унормування вимог, правил і стандартів, яких мають дотримуватися банки у організації діяльності, при здійсненні операцій, у відносинах усередині банківської системи; нормативно-контрольний підхід, у рамках якого нормативне регулювання доповнюється комплексом контрольних процедур, головною метою здійснення яких є забезпечення дотримання банками відповідних правил і вимог; антикризовий підхід, прихильники якого розширюють сферу регулювання на всі операції та процеси, здійснення яких може відобразитися на стабільності банківської системи зокрема та національної економіки в цілому; стратегічний підхід, у рамках якого коло цілей регулювання розширюється за рахунок доповнення пріоритету забезпечення стабільності банківської системи цільовими орієнтирами.

По-друге, банківське регулювання це одна із ключових функцій НБУ, яка полягає у створенні системи норм, які регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства. Що ж до співвідношення понять «банківське регулювання» і «банківський нагляд», то більшість вітчизняних учених вважають їх двома самостійними, водночас взаємопов'язаними науковими поняттями. Західні вчені загалом не розмежовують цих понять, а вживають термін «банківський нагляд». Свідченням цього є назва європейського органу у сфері банківської співпраці - Базельський комітет з питань банківського нагляду. Може траплятися і термін «банківське регулювання», яке визначається як державне втручання в банківський сектор.

По-третє, органи банківського нагляду повинні забезпечити належний і надійний контроль за діяльністю банків, щоб вона не виходила за межі

правового поля, тобто була врегульована законодавчо й нормативними актами НБУ.

Необхідність створення ефективної системи банківського нагляду визначається ключовою роллю банків у грошово-кредитній системі України та специфікою їх діяльності як комерційних структур. Стратегічними напрямками наглядової політики Національного банку на найближчу перспективу повинно бути: 1. Поступове впровадження нагляду на основі оцінки ризиків. Це головний напрям стратегії банківського нагляду, який передбачає акцентування нагляду на оцінці всіх істотних ризиків банку та якості управління ними. 2. Підвищення рівня корпоративного управління в банках та відповідності його міжнародним стандартам. 3. Підвищення вимог до прозорості банків, включаючи прозорість структури, власності та розкриття інформації про діяльність банку, та його ризики. 4. Впровадження принципів консолідованого нагляду, що передбачає необхідність розуміння ризиків у широкому аспекті - в масштабах усієї банківської групи, до якої належить банк. 5. Започаткування роботи щодо підготовки до запровадження вимог Базеля.

По-четверте, відповідно до ст. 66 Закону України «Про банки і банківську діяльність», державне регулювання діяльності банків здійснює Національний банк України в таких формах – адміністративне регулювання, індикативне регулювання. Сукупність форм банківського регулювання спрямовано на створення єдиних державних стандартів банківської діяльності в Україні, що дає змогу забезпечувати рівні умови під час здійснення діяльності банків та інших фінансово-кредитних установ і стабільність банківської системи України.

При здійсненні банківського нагляду Національний банк України має право вимагати від банків та їх керівників усунення порушень банківського законодавства, виконання нормативно-правових актів Національного банку України для уникнення або подолання небажаних наслідків, що можуть поставити під загрозу безпеку коштів, довірених таким банкам, або завдати

шкоди належному веденню банківської діяльності.

По-п'яте, під час побудови моделі банківського нагляду Україна вибрала першу модель, у якій ці функції здійснює один суб'єкт – Національний банк. Така модель призводить до концентрації нагляду за банківським сектором в одних руках, заважає під різним кутом зору подивитися на механізми здійснення та шляхи покращення ефективності банківського нагляду, сформулювати альтернативні висновки щодо діяльності банківської системи та конкретного банку, звужує коло інструментів впливу. В умовах недосконалості правової бази та корупції, використання цієї моделі дає можливість маніпулювати методиками банківського нагляду, застосовувати більш жорсткі наглядові підходи та заходи щодо окремих банків, що може призвести не тільки до погіршення їх фінансового стану, але й до навмисного знищення.

Правова база, яка регламентує банківський нагляд в Україні, в загальних рисах приведена до європейських норм і постійно вдосконалюється з урахуванням вимог Базельського комітету та за сприяння міжнародних фінансових організацій. Основні проблеми банківського нагляду в Україні лежать у площині недостатнього розроблення нормативних документів і практичної реалізації їх положень.

Досвід країн Європи в застосуванні стандартів банківського нагляду показує, що згідно з міжнародними принципами, ефективна система банківського нагляду повинна мати цілі, операційну незалежність, прозорість, надійність, ресурсну базу. Досвід країн, які запроваджували системи банківського нагляду, говорить про корисність такого досвіду для банківської системи України.

Враховуючи зарубіжний досвід у сфері банківського нагляду, можна виокремити основні заходи Національного банку України з удосконалення регулювання банківської діяльності на етапі ліцензування та надання дозволів на здійснення тих чи інших банківських операцій.

До таких заходів можна віднести: обмеження на валютні та кредитні

операції з інсайдерами банків; обмеження на набуття істотної участі в банках компаніями, які зареєстровані у офшорних зонах; обмеження на кредитування фізичних осіб банками з іноземним капіталом у розмірі не більше 30 % від кредитного портфеля юридичних осіб; обмеження на здійснення кредитування в іноземній валюті фізичних осіб та юридичних осіб, які не займаються зовнішньоекономічною діяльністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 №679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
2. Рогова Н. Деякі теоретичні аспекти державного регулювання банківської діяльності. // Економіка України. 2004. № 4. С. 36-39.
3. Сидоренко О. М. Банківський нагляд у системі регулювання діяльності банків / О. М. Сидоренко // Економіка. Фінанси. Право. 2013. № 1. С. 59-61.
4. Грушко В. Банківський нагляд: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.І. Грушко, С.М. Лаптев, О.С. Любунь, К.Є. Раєвський. Київ: Центр навч. л-ри, 2004. 264 с.
5. Д'яконова І.І. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.08 / І.І. Д'яконова; Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». Суми, 2008. 36 с.
6. Костенко В. В. Ретроспектива становлення та розвитку банківського нагляду в Україні / В. В. Костенко // Економіка та держава. 2014. № 10. С. 80-84.
7. Лещенко В. В. Організація системи банківського нагляду: структура, моделі, проблеми регулювання / В. В. Лещенко // Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 6. С. 132-136.
8. Мазіна Є. Банківське регулювання й нагляд: історичні тенденції формування / Є. Мазіна // Світ фінансів. 2012. Вип. 1. С. 181-186.
9. Носов О. Ю. Розвиток системи банківського нагляду та регулювання в процесі трансформації української економіки / О. Ю. Носов // Інноваційна економіка. 2013. № 5. С. 11-14.
10. Розвиток банківської системи України : монографія / за ред. д-ра екон. наук О. І. Барановського. К. : Ін-т економіки та прогнозування, 2008. 584 с.
11. Швед В. В. Банківське регулювання та нагляд. Сутність та значення / В. В. Швед // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2015. Вип. 11(5). С. 124-127.
12. Щуревич О. І. Теоретико-методологічні основи банківського регулювання та нагляду в Україні / О. І. Щуревич // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2015. Вип. 25.3. С. 338-

344.

13. Кондратов Д. Формирование новой европейской системы финансового регулирования / Д. И. Кондратов // Деньги и кредит. №7. 2016. С. 59-66, с. 60.

14. Орлюк О. П. Банківське право : навч. посіб. / О. П. Орлюк. К.: Юрінком-Інтер, 2004. 376 с.

15. Кондратов Д. Формирование новой европейской системы финансового регулирования / Д. И. Кондратов // Деньги и кредит. №7. 2016. С. 59-66, с. 60.

16. Скаско О. І. Банківський нагляд: підручник / О. І. Скаско, Т. С. Смовженко, М. П. Могильницька та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. К.: УБС НБУ, 2011. 432 с.

17. Новікова Т. В. Основні тенденції вдосконалення системи банківського регулювання і нагляду в Україні / Т. В. Новікова, Т. С. Кузнецова // Вісник Університету банківської справи. 2015. № 2. С. 98-102.

18. Кришталь Г. О. Формування системи банківського нагляду в Україні: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.08 / Г. О. Кришталь; Приват. ВНЗ «Європ. ун-т». К., 2011. 20 с.

19. Міщенко В.В. Підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні / В.В. Міщенко // Вісник НБУ. 2013. № 8. С. 4- 19.

20. Чуб О. О. Розвиток банківської системи України в умовах глобалізації: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.00.08 / О. О. Чуб; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. К., 2010. 33 с.

21. Щеглюк М. С. Розвиток банківського регулювання та нагляду в умовах європейської інтеграції / М. С. Щеглюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2015. Вип. 13. С. 235-240.

22. Самсонов М. І. Розвиток банківського нагляду в системі регулювання діяльності банків в Україні / М. І. Самсонов // Научный вестник Донбасской государственной машиностроительной академии. 2011. № 2. С. 304-308.

23. Міщенко В. І. Банківський нагляд: навч. посіб. / В. І. Міщенко, А. П. Яценюк, В. В. Коваленко, О. Г. Коренева. К.: Знання, 2004. 406 с.

24. Кравчук В.В. Базельські угоди: новий етап розвитку міжнародної системи оцінки ризиків / В.В. Кравчук // Фінанси України. 2004. № 6. С. 121-

128.

25. Зінченко В. Організація ефективного банківського нагляду в Україні / В. Зінченко // Вісник Національного банку України : журнал. 2011. № 2. С. 67-72.

26. Зубрицька Н. Б. Теоретичні аспекти державного регулювання та нагляду у банківській системі / Н. Б. Зубрицька // Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 17. С. 103-106.

27. Макаренко Ю. П. Сучасний стан та шляхи удосконалення банківського регулювання та нагляду / Ю. П. Макаренко, А. В. Тригуб // Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 12. С. 62-67.

28. Мізіна І. В. Банківське регулювання та нагляд в умовах фінансової кризи в Україні / І. В. Мізіна // Прикарпатський юридичний вісник. 2016. Вип. 1. С. 165-168.

29. Пистогов Є. А. Щодо запровадження нагляду на консолідованій основі Національним банком України / Є. А. Пистогов // Форум права. 2010. № 2. С. 382-387.

30. Ровинська К. І. Механізм державного регулювання корпоративного управління в банківській системі України: автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / К. І. Ровинська; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. 2010. 20 с.

31. Сідак М. В. Фінансово-правове регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та країнах Східної Європи: порівняльний аналіз: автореф. дис. д-ра юрид. наук : 12.00.07 / М. В. Сідак ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2011. 38 с.

32. Філонова, І. Б. Державне регулювання іноземного капіталу в банківській системі: світовий досвід та українські реалії / І. Б. Філонова // Інноваційна економіка. 2012. № 6. С. 253-259.

33. Яценюк А.П. Організація системи банківського нагляду і регулювання в Україні: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / А.П. Яценюк; Укр. акад. банк. справи. Суми, 2009.

34. Міщенко В.І. Банківський нагляд: підруч. / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова. К.: Центр наук. досліджень НБУ: Ун-т банк. справи НБУ, 2011. 498 с.

35. Заруцька О. П. Удосконалення підходів до стрес-тестування банків у системі банківського нагляду / О. П. Заруцька // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2012. Вип. 36. С. 180-187.

36. Кремень В. М. Оцінювання дотримання вимог фінансового нагляду у банківському секторі / В. М. Кремень, М. М. Бричко, О. І. Кремень // Економічний простір. 2017. № 123. С. 119-126.
37. Самсонов, М. І. Розвиток дистанційного ризик-орієнтованого моніторингу за діяльністю банків України: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / М. І. Самсонов; ДВНЗ «УАБС НБУ». Суми, 2013. 24 с.
38. Одінцева Г.С. Теорія та історія державного управління: навчальний посібник / Г.С. Одінцева, В.Б. Дзюндзюк, Н.М. Мельтюхова [та ін.]. К.: ВД «Професіонал», 2008. 288 с.
39. Кіреєва К.О. Регулювання банківського капіталу: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / К.О. Кіреєва ; Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана. К., 2006. 19 с.
40. Коваленко В.В. Банківський нагляд: навчальний посібник / В.В. Коваленко. Суми: УАБС НБУ, 2007. 262 с.
41. Заруцька О. П. Рання діагностика втрати фінансової стійкості банків у системі банківського нагляду / О. П. Заруцька // Вісник Української академії банківської справи. 2013. № 1. С. 89-93.
42. Гудзь Т.П. Банківський нагляд: навч. посібник / Т.П. Гудзь. К.: Ліра-К. 2008. 380 с.
43. Гойванюк М. П. Моделі побудови систем банківського регулювання та нагляду / М. П. Гойванюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2014. Вип. 7(4). С. 186-190.
44. Мамедов С. Г. Підвищення ефективності нагляду в контексті реструктуризації банків / С. Г. Мамедов // Вісник Університету банківської справи. 2017. № 1. С. 60-64.
45. Вовчак О. Д. Банківське регулювання і банківський нагляд як складові системи державного регулювання банківської діяльності / О. Д. Вовчак, В. М. Бедненко // Вісник Університету банківської справи. 2017. № 2. С. 21-26.
46. Вавдіюк Н. С. Теоретичні основи банківського регулювання та нагляду / Н. С. Вавдіюк, Н. І. Корецька // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2017. Вип. 14. С. 26-41.
47. Бура В. І. Регулювання та нагляд за системно важливими банками / В. І. Бура // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: Економіка і менеджмент. 2018. Вип. 29. С. 91-94.

48. Батковський В.А. Рейтингова оцінка діяльності банків / В.А. Батковський // Фінанси України: журнал. 2012.-№ 5. С. 145-150.

49. Андрійчук А. В. Об'єкти та суб'єкти банківського нагляду / А. В. Андрійчук // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2012. Вип. 1. С. 151-160.

50. Белова, І. В. Методологічні засади управління системним фінансовим ризиком в Україні [Текст]: дис. на здоб. наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.08 Гроші, фінанси і кредит / Інна Валеріївна Белова, Українська академія банківської справи. Суми, 2015. 531 с.

51. Про банки і банківську діяльність: Закон України № 2121-III від 07.12.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

52. Романик О. Р. Вдосконалення банківського нагляду і регулювання діяльності вітчизняних банків відповідно до міжнародних стандартів / О. Р. Романик // Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.17. С. 278-285.

53. Чемерис В. Системний ризик у діяльності фінансового сектору: передумови, джерела та фактори / В. Чемерис, Ю. Заруба // Вісник національного банку України . 2012. № 9 (199). С. 42-45.

54. Міщенко В. Еволюція банківського нагляду: європейський досвід / В. Міщенко, В. Крилова, Є. Швець // Вісн. Нац. банку України. 2007. № 7. С. 5-11.

55. Науменкова С. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн. / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко. К.: Центр наукових досліджень НБУ, УБС НБУ, 2010. 170 с.

56. Грищенко Р. Теоретичні аспекти, організації банківського нагляду в сучасних умовах / Р. Грищенко // Вісник Національного банку України. 2011. № 4. С. 57-59.

57. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу: постанова Правління Національного банку України від 17.08.2012 № 346. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12>

58. Васильчишин О. Б. Формалізація впливу державного регулювання та нагляду на фінансову безпеку банківської системи / О. Б. Васильчишин // Інтелект XXI. 2016. № 6. С. 28-44.

59. Вареник В. А. Напрями розвитку банківського регулювання та нагляду в умовах євроінтеграції України / В. А. Вареник // Вісник соціально-

економічних досліджень. 2015. № 1. С. 196-201.

60. Васильчишин О. Б. Напрями впливу державного регулювання та нагляду на фінансову безпеку банківської системи України та шляхи їх удосконалення / О. Б. Васильчишин // Економічний аналіз. 2016. Т. 25(2). С. 7-20.

61. Горячек І. Система своєчасного застереження проблем у діяльності банків / І. Горячек // Вісник Національного банку України. 2010. № 6. С. 27-29.

62. Андрійчук А. В. Історія виникнення та науково-теоретичний аналіз банківського нагляду / А. В. Андрійчук // Держава та регіони. Сер.: Право. 2013. № 1. С. 64-69.

63. Устинова І., Полторацька Ю. Міжнародні практики організації банківської моделі для реформування банківського нагляду в Україні. Юридичний вісник. 2017. № 1 (42). С. 86-91.

64. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу до установ за порушення законодавства з питань фінансового моніторингу: постанова Правління Національного банку України від 28.07.2020 № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0106500-20#n7>

65. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України № 361-IX від 06.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

66. Павлюк О. О. Досвід зарубіжних країн у застосуванні банківського нагляду та регулювання / О. О. Павлюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2015. Вип. 22(3). С. 216-222.

67. Шевченко А. Ю. Моделі здійснення банківського нагляду в ЄС на національному рівні / А. Ю. Шевченко // Право та державне управління. 2014. № 3. С. 54-59.

68. Хоружий Д. Г. Регулювання та нагляд за діяльністю банків зарубіжних країн / Д. Г. Хоружий // Економіка та держава. 2018. № 10. С. 110-114.

69. Голоядова Т. О. Світова банківська система і нові стратегічні напрями банківського нагляду та регулювання за Базельськими стандартами / Т. О. Голоядова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 7. С. 99-101.

70. Шевченко А. Ю. Вплив діяльності міжнародних установ на правове регулювання банківського нагляду в Європейському Союзі / А. Ю. Шевченко // Право та державне управління. 2014. № 4. С. 63-66.